

Верховний
Суд

Поділ майна подружжя: судова практика

Євген Петров,
суддя КЦС ВС

Постанова ВП ВС від 23 січня 2024 року у справі № 523/14489/15-ц (провадження № 14-22цс20)

- У справах позовного провадження факт проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу, як і інші юридичні факти, належить до предмета доказування і підлягає встановленню при ухваленні судового рішення, якщо цей факт пов'язаний з будь-якими заявленими позовними вимогами.
- Вимоги про встановлення юридичного факту не є вимогами, які забезпечують ефективний захист прав у справах про поділ майна подружжя, а лише підставою для вирішення такої справи.
- Окрема вимога припинити право спільної сумісної власності також є неефективним способом захисту факт проживання чоловіка та жінки однією сім'єю не пов'язаний з набранням законної сили рішенням суду, у якому встановлені відповідні обставини, а існує об'єктивно.
- *Встановлення належності майна на праві спільної сумісної власності також не пов'язане з набранням законної сили рішенням суду, оскільки таке право виникає в силу закону, а не внаслідок ухвалення судового рішення.*

Постанова ВП ВС від 11 жовтня 2023 року у справі № 756/8056/19
(провадження № 14-94цс21)

- *Згода одного з подружжя на укладення договору позики, який виходить за межі дрібного побутового та стосується цінного майна, що перебуває у їх спільній сумісній власності, зокрема, грошових коштів, сума яких не менш, як у десять разів перевищує встановлений законом розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян (частина перша статті 1047 ЦК України), має бути надана у письмовій формі.*
- У випадку недотримання вказаної вимоги другий з подружжя (хто не був стороною правочину) може оспорити договір позики на підставі частини другої статті 65 СК України.

Постанова ВП ВС від 04 липня 2023 року у справі № 686/20282/21 (провадження № 14-102цс22) – юрисдикція, частка в статутному капіталі ТОВ

- Відносини з оспорування свідцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя, перерозподілу спадкових часток є сімейними та спадковими з огляду на те, що:
  - 1) такі відносини виникли між учасниками сімейних і спадкових відносин. Жодні інші особи, які не володіють спеціальним статусом спадкоємця, подружжя тощо, їх учасниками бути не можуть;
  - 2) спірні відносини виникли щодо об'єктів, які мають спеціальний правовий режим, що існує лише в сімейному та спадковому праві – спільне майно подружжя, спадщина.
- Інший підхід для визначення юрисдикційності спору уможливить вирішення спору між спадкоємцями у судах двох юрисдикцій: у господарській – у разі отримання свідцтва про право на спадщину і реєстрації часток у ЄДРПОУ; і щодо іншого майна – у цивільній юрисдикції, що не допускається і порушує принципи правової визначеності, що прямо заборонено пунктом 4 частини першої статті 20 ГПК України, згідно з яким господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають з правочинів щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі, крім правочинів у сімейних та спадкових правовідносинах.

Постанова ВП ВС від 12 квітня 2023 року у справі № 511/2303/19 (провадження № 14-56цс22)

ВП ВС відступила від правового висновку ВСУ, висловленого у постанові від 07 вересня 2016 року у справі № 6-47цс16, щодо визнання права спільної сумісної власності подружжя на об'єкт незакінченого будівництва, визначивши, що до прийняття новоствореного нерухомого майна до експлуатації та його державної реєстрації право власності на це новостворене нерухоме майно як об'єкт цивільного обороту не виникає, у такому випадку особа є власником лише матеріалів, обладнання, які були використані в процесі цього будівництва (створення майна).

У разі неможливості поділу об'єкта незакінченого будівництва суд може визнати право за сторонами спору на будівельні матеріали й конструктивні елементи такого будинку або з урахуванням конкретних обставин залишити його одній зі сторін, а іншій присудити компенсацію. Визнаючи при цьому право власності на матеріали чи обладнання, суд у своєму рішенні має зазначити (назвати) ці матеріали чи обладнання.

Постанова ВП ВС від 22 вересня 2022 року у справі № 125/2157/19 (провадження № 14-40цс21)

- Якщо сторона договору про *відчуження майна, що є спільною власністю, або інша особа (зацікавлена особа) хоче отримати еквівалент вартості своєї частки у спільному майні, яке було відчужено без її згоди, вона має право подати позов про стягнення компенсації в розмірі частки відчуженого спільного майна, що є ефективним способом захисту без визнання правочину недійсним та застосування реституції. У цьому випадку *важливим є встановлення на час вирішення спору ринкової вартості спільного майна, яке було відчужено, а в разі неможливості визначення такої вартості саме цього майна – ринкової вартості майна, подібного за якостями (технічними характеристиками) до відчуженого.**

Постанова ВП ВС від 08 лютого 2022 року у справі № 209/3085/20 (провадження № 14-182цс21)

ВП ВС відступила від правових висновків ВСУ, викладених у постанові від 13 січня 2016 року у справі № 6-2925цс15 та КЦС ВС, викладених у постанові від 29 серпня 2019 року у справі № 371/1369/15-ц, щодо застосування частин четвертої і п'ятої статті 71 СК України, частини другої статті 364 ЦК України, визначивши, що у спорі, в якому позивач (один із подружжя) просить суд припинити його/її (а не відповідача) право власності на частку у праві спільної сумісної власності подружжя на майно та виплатити грошову компенсацію вартості цієї частки, немає необхідності в отриманні згоди відповідача на таке припинення права позивача, а також у внесенні відповідачем суми компенсації на депозитний рахунок суду. *У спорі, де про припинення своєї частки у праві спільної сумісної власності на неподільну річ та отримання відповідної компенсації на свою користь просить позивач, відповідач не втрачає права власності на неподільну річ, а стає її одноосібним власником.* Факт відсутності в нього коштів для одномоментної виплати компенсації позивачеві *не є ознакою надмірності тягара з такої виплати.*

Постанова ОП КЦС від 23 липня 2023 року у справі № 523/8641/15 (провадження № 61-9085сво21)

- Суд залучає іпотекодержателя у справі за позовом одного з подружжя до іншого з подружжя про визнання права на частку в праві спільної власності на майно, яке перебуває в іпотеці, до участі у справі як третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, за умови, якщо з урахуванням конкретних обставин справи встановить, що рішення суду може вплинути на права та обов'язки іпотекодержателя.
-
- *У разі задоволення позову одного з подружжя про визнання права на частку в праві спільної власності на майно, яке перебуває в іпотеці, інший з подружжя, який не був стороною договору іпотеки, а надав лише згоду на вчинення договору іпотеки іншим з подружжя, стає співіпотекодавцем.*
- Рішення суду про визнання права на частку в праві спільної власності на майно, яке перебуває в іпотеці, є підставою для внесення до державного реєстру запису про те, що така особа є співіпотекодавцем.

Постанова ОП КЦС від 12 червня 2023 року у справі № 712/8602/19 (провадження № 61-14809сво21)

У разі укладення кредитного договору та отримання грошей на придбання нерухомості одним із подружжя до укладення шлюбу, за умови подальшого виконання кредитного зобов'язання подружжям під час шлюбу, той із подружжя, який не укладав кредитний договір, після розірвання шлюбу має право на компенсацію половини суми, що вносилась на виконання кредитного зобов'язання.

Сплата подружжям частини коштів за кредитним договором, укладеним одним із них для придбання квартири, не змінює правового статусу квартири оскільки кредитний договір укладений не в період перебування сторін у шлюбі й зобов'язання з повернення кредиту за зазначеним договором виникло у позичальника.

Той з подружжя, який не був стороною кредитного договору, після розірвання має право на компенсацію половини сум, що вносилися на виконання кредитного зобов'язання, та не має права на компенсацію частки вартості нерухомого майна або на певну частку нерухомості

Постанова ВС КЦС від 17 січня 2024 року у справі № 759/14906/18
(провадження № 61-466св23)

Залишення неподільної речі у спільній власності не позбавить того із подружжя, хто фактично користується річчю, можливості це робити надалі. Але інший із подружжя, який формально залишається співвласником, усупереч частинам першій і сьомій статті 41 Конституції України за відсутності окремої домовленості фактично позбавляється можливості такого користування, впливу на долю речі, а також грошової компенсації.

Якщо за позовом одного із подружжя суд визначить кожному з подружжя ідеальні частки у неподільному майні, таке судове рішення не буде ефективним для захисту відповідних прав та інтересів.

Постанова ВС КЦС від 17 травня 2023 року у справі № 466/4559/21 (провадження № 61-558св23)

- Виділ частки зі спільного майна – це перехід частини цього майна у власність учасника спільної власності пропорційно, за загальним правилом, розміру його частки у праві спільної власності та припинення права спільної часткової власності на відповідне майно. Шляхом виділу частки у майні припиняється спільна часткова власність, і особа стає власником виокремленого майна.
- Юридичне значення виділу частки полягає у тому, що учасник отримує в натурі майно, яке відповідає його частці, як самостійний об'єкт. Отже, виділ частки передбачає виокремлення частини об'єкта у самостійний об'єкт.
- Частка, яка виділяється, повинна бути саме окремим об'єктом нерухомого майна, як і частка, яка залишається в іншого власника (власників), у розумінні статті 181 ЦК України. Внаслідок виділу частки з нерухомого майна утворюється два самостійних об'єкта майна.

- Отже, у спорах про поділ (виділ частки) в натурі учасникам спільної часткової власності може бути виділено відокремлену частину нерухомого майна, яка відповідає розміру їх частки у праві власності. Якщо виділ (поділ) можливий, але з відхиленням від розміру ідеальних часток співвласників, з урахуванням конкретних обставин поділ (виділ) може бути проведений зі зміною розмірів ідеальних часток і стягненням грошової компенсації співвласнику, частка якого зменшилася.
- Пропорційність частки у спільній частковій власності визначається за площею об'єкта, а не його вартістю.

Постанова ВС КЦС від 09 серпня 2023 року у справі № 175/1025/20 (провадження № 61-814св23)

Аналіз ст.ст. 60, 71 СК дозволяє зробити висновок про презумпцію спільності права власності подружжя на майно, яке набуто ними в період шлюбу. Ця презумпція може бути спростована й один із подружжя може оспорювати поширення правового режиму спільного сумісного майна на певний об'єкт, в тому числі в судовому порядку. Тягар доказування обставин, необхідних для спростування презумпції, покладається на того з подружжя, який її спростовує.

Така правова позиція викладена у постанові Верховного Суду України від 24 травня 2017 року у справі № 6-843цс17 та постанові Великої Палати Верховного Суду від 21 листопада 2018 року у справі № 372/504/17.

Постанова ВС КЦС від 24 травня 2023 року у справі № 595/180/22 (провадження № 61-1363св23)

Приватизація здійснюється шляхом, зокрема безоплатної передачі громадянам квартир (будинків), житлових приміщень у гуртожитках з розрахунку санітарної норми 21 квадратний метр загальної площі на наймача і кожного члена його сім'ї та додатково 10 квадратних метрів на сім'ю. За змістом наведених норм власником приватизованого житла стає особа (особи), яка в установленому законом порядку взяла участь у його приватизації. Практика застосування норм матеріального права при визнанні особистою приватною власністю дружини, чоловіка житла, набутого за час шлюбу внаслідок його приватизації відповідно до Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» є усталеною.

Виключенням з цього правила, щодо особистої приватної власності приватизованого майна був період часу з 08 лютого 2011 року до 12 червня 2012 року включно (період дії змін до статті 57 СК України).

Постанова ВС КЦС від 04 жовтня 2023 року у справі № 691/1240/18 (провадження № 61-4680св23)

- Згідно з усталеною судовою практикою *щодо застосування частини п'ятої статті 71, статті 365 ЦК України суд визнає ідеальні частки подружжя в майні без його реального поділу і залишає майно у їх спільній частковій власності, якщо один із подружжя не вчинив передбачених частиною п'ятою статті 71 СК України дій.*
- Верховний Суд звертає увагу, що визнання права на половину частини спірного майна (визнання права на ідеальну частку у майні без його виділу в натурі) є поділом майна подружжя у розумінні частини першої статті 71 СК України, а тому суд може визнати право на частку у спільному майні подружжя за вказаних вище умов.
- Оскільки сторони не дійшли згоди щодо отримання грошової компенсації та внесення грошової суми на депозитний рахунок відносно неподільної речі (автомобіля) наявні підстави для визнання за кожним з подружжя право власності на 1/2 частину вказаного майна без його реального поділу, залишивши автомобіль у спільній частковій власності подружжя.

Постанова ВС КЦС від 20 грудня 2023 року у справі № 127/21002/21 (провадження № 61-5340св23)

- У разі коли *під час розгляду вимог про поділ спільного сумісного майна подружжя буде встановлено, що один із них здійснив його відчуження чи використав його на свій розсуд проти волі іншого з подружжя і не в інтересах сім'ї чи не на її потреби або приховав його, таке майно або його вартість враховується при поділі.*
- Встановивши, що сторони придбали спірний автомобіль під час перебування у зареєстрованому шлюбі, однак відповідач розпорядився ним на власний розсуд без повідомлення і згоди позивачки та не довів належними доказами використання отриманих від продажу коштів в інтересах сім'ї, з огляду і на те, що продав цей автомобіль за день до звернення позивача до суду з цим позовом про його поділ, а згодом і про розірвання шлюбу, що свідчить про існування між сторонами конфлікту на час продажу автомобіля, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку, що у цій справі позивач має право на грошову компенсацію половини вартості спірного транспортного засобу.

Постанова ВС КЦС від 17 січня 2024 року у справі № 629/3710/20 (провадження № 61-7086св23)

- *Статутний капітал* приватного підприємства – юридичної особи або майно приватного підприємства – єдиного майнового комплексу *можуть бути об'єктами права спільної сумісної власності подружжя (якщо вони не є об'єктами права особистої власності одного з подружжя).*
- майно фізичної особи-підприємця може бути об'єктом спільної сумісної власності подружжя і предметом поділу між кожним з подружжя з урахуванням загальних вимог законодавства щодо критеріїв визначення правового режиму спільного сумісного майна подружжя та способів поділу його між кожним з подружжя.
- Верховний Суд зазначив, що висновок апеляційного суду про те, що тимчасові споруди (торгівельні павільйони) не є предметом поділу, а тому розподілу між подружжям підлягають лише фактичні витрати з будівництва цих споруд, є помилковим. Крім того, у разі доведеності, що тимчасові споруди перебувають у одноосібному користуванні відповідача, апеляційний суд, стягуючи з відповідача компенсацію у розмірі 1/2 частини їх вартості на користь позивача, мав визнати право особистої приватної власності на це майно за відповідачем.

Постанова ВС КЦС від 18 жовтня 2023 року у справі № 504/3831/19 (провадження № 61-7849св23)

- Чинне земельне та цивільне законодавство імперативно передбачає перехід права на земельну ділянку в разі набуття права власності на об'єкт нерухомості, що відображає принцип єдності юридичної долі земельної ділянки та розташованої на ній будівлі або споруди, який знаходить свій вияв у правилах статті 120 ЗК України, статті 377 ЦК України, інших положеннях законодавства.
- Враховуючи наведені положення норм матеріального права, суди дійшли правильного висновку, що хоча спірна земельна ділянка і набута у власність Пруничем М. Є. в порядку безоплатної приватизації, однак оскільки на ній знаходиться будинок, який є спільною власністю подружжя та який підлягає поділу, то до Прунич Н. П. переходить право власності на земельну ділянку у розмірі частки права власності спільного будинку відповідно до статті 120 ЗК України, статті 377 ЦК України.

Постанова ВС КЦС від 15 лютого 2023 року у справі № 211/5539/17
(провадження № 61-10848св22)

- *Факт передачі коштів або іншого майна родичем одного із членів сім'ї на купівлю або будівництво спільного майна в інтересах сім'ї не може свідчити про те, що ці кошти передано на особисті потреби лише комусь одному конкретному з подружжя.*
- У зв'язку із зазначеним, висновки суду апеляційної інстанції про наявність підстав для визнання за одним із подружжя права особистої приватної власності на все спірне майно є передчасними.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!